

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΤΑΞΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

12
1915

ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ * 1969 * RÉIMPRESSION ANASTATIQUE

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ÉDITIONS

ΒΑΣ. Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ ★

BAS. N. GRÉGORIADÈS

E.Υ.Δ. Μ.Σ. Τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

—'Επίγραμμα Ἰωάννου μητροπολίτου Μελιτηνῆς. Ἐκ τοῦ φ. 14^α τοῦ κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα γεγραμμένου βυζαντινοῦ κώδικος Reginae Sveciae 166 ἀντίγραφον τὸ ἐπόμενον ἐπίγραμμα, οὗ προηγείται ἡ ἐπιγραφή «Ταῦτα τὰ ἔπη εἰσὶν ἐν τῷ τουρλέφ τῆς Ἁγίας Σοφίας κτισθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ βασιλέως· ἔγραψε τὰ παρόντα Ἰωάννης μητροπολίτης Μελιτηνῆς».

* Ἄλλοι μὲν βασιλεῖς ἐτιμήσαντο θανόντας
ἀνέρας, ὧν ἀνόνητος ἔην πόνος· ἡμέτερος δὲ
εὐσεβίην σκηπτουχος Ἰουστινιανὸς ἀέξων
Σέργιον ἀγλήεντι δόμῳ θεράποντα γεραιρεῖ
5 Χριστοῦ παμμεδέοντος· ὃν οὐ πυρὸς ἀτμός ἀνάπτων,
οὐ ξίφος, οὐχ ἑτέρα βασάνων ἐτάραξεν ἀνάγκη,
ἀλλὰ θεοῦ τέτληκεν ὑπὲρ Χριστοῦ δαμῆναι,
αἵματι κερδαίνων δόμον οὐρανόν. Ἄλλ' ἐνὶ πᾶσι
κοιρανίην βασιλῆος ἀκοίμητον φυλάξει

10 καὶ κράτος αὐξήσεις θεοστεφέος Θεοδώρου,
ῆς νότος εὐσεβίη φαιδρύνεται, ῆς πόνος αἰεὶ
ἀκτεάνων θρεπτήρες ἀφειδέες εἰσὶν ἀγῶνες.

* Ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε, ὅτι τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο περιέχει ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος κώδιξ, ἐν ᾧ εὑρηται καὶ τὸ ἀντίγραφον τῆς ἐπιγραφῆς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μονῆς τῆς Παμμακαρίστου, ἐκεῖνο, περὶ οὗ ἴδε Νέον Ἑλληνομνήμονα Τόμ. Α' σ. 280. Τόμ. Β' σ. 236. Διὸ καὶ τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν ἐπίγραμμα θὰ ἐδικαιούμεθα νὰ θεωρήσωμεν ἀντιγεγραμμένον ἐκ πρωτοτύπου τινὸς ἐπιγραφῆς. Πράγματι δ' εὐρίσκειται αὕτη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλ' οὐχὶ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, καθ' ἃ ἐξ ἀνεξηγήτου πλάνης λέγει ὁ βιβλιογράφος ἡ ὁ ἐξ οὗ ἀντέγραψε τὸ ἐπίγραμμα, ἀλλὰ παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ ὑπερφίου τοῦ ναοῦ Σεργίου καὶ Βάχχου, καθ' ἃ λέγει ὁ κ. Εὐγένιος Ἀντωνιάδης, ὅστις καὶ ἐξέδωκε τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἐκ τοῦ λίθου διὰ κεφαλαίων γραμμάτων (Ἐκφρασις τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἐν Ἀθήναις. 1907 σ. 12).

Παραβάλλοντες δὲ τὸ ἐν τῷ βυζαντινῷ κώδικι ἀντίγραφον πρὸς τὸ πρωτότυπον τῆς ἐπιγραφῆς, εὐρίσκομεν, ὅτι ὁ βιβλιογράφος τοῦ

κώδικος ἀντέγραφεν αὐτὴν μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας, εἰς δύο μόνον περιπεσῶν σφάλματα. Καὶ τὸ μὲν ἐν στ. 11 τὸ πρῶτον κακῶς γραφὲν φαιδρύνεται ἐπιγνώρθωσεν αὐτὸς εἰς φαιδρύνεται, μόνην δὲ παρανάγνωσιν ἔχομεν ἐν στ. 9, ὅπου τὸ ἀκοίμητον φυλάξοι δὲν εὐδοῦται μὲν μετρικῶς, ἀτε τῆς συλλαβῆς φῖ τοῦ φυλάξοι οὐσης βραχείας, τοῦ δ' ἐπιθέτου ἀκοίμητον, ὅπερ ὅλ' ἠναγκαζόμεθα νὰ συντάξωμεν μετὰ τοῦ κοιρανῆν, μὴ κτρέχοντος τὴν προσήκουσαν ἔννοιαν. Ἄλλὰ τὰ πάντα ἔχουσι καλῶς ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, ὅπερ ἀντὶ τοῦ ἀκοίμητον ἔχει ἀκοιμήτοιο (βασιλῆος).

Ὁ ποιήσας τὸ ἐπίγραμμα, ὃν ἐκ τοῦ βατικανικοῦ κώδικος τὸ πρῶτον μνησάνομεν, δὲν πρέπει νὰ συγχυθῆ πρός τινα τῶν φερόντων τὸ αἰχογενειακὸν ὄνομα Μελιτηνιώτης (*Ἴδε Emm. Miller Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque impériale et autres bibliothèques. Ἐν Παρισίῳ. 1858. Τόμ. ΙΘ' μέρ. 6' σ. 1 κ. ἐ. — Krumbacher Geschichte der byzantinischen Literatur σ. 485, 782 κ. ἐ. ἑλλ. μεταφρ. Σωτηριάδου Τόμ. Β' σ. 181, 764. — Νέου Ἑλληνομνήμονος Τόμ. ΙΒ' σ. 7 κ. ἐ.*), ἀλλ' ἦτο προφανῶς, καθ' ἃ ῥητῶς λέγεται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ ἐπιγράμματος, ἐπίσκοπος τῆς ἐν Ἀρμενίᾳ Μελιτηνῆς. Προσθετός δ' εἰς τοὺς παρὰ τῷ *Leguion* (*Oriens christianus. Ἐν Παρισίῳ. Τόμ. Α' σ. 440 κ. ἐ.*), παρ' ᾧ δύο μητροπολῖται τῆς Μελιτηνῆς φέρουσι τὸ ὄνομα Ἰωάννης, ὁ ἐν ἔτει 1027 (σ. 445) καὶ ὁ τῷ 1193 (σ. 446) μνημονευόμενος. Ἄλλὰ περὶ οὐδετέρου τούτων πρόκειται ἐνταῦθα, διότι εἶνε φανερὸν, ὅτι ὁ ἡμέτερος Ἰωάννης ἦτο σύγχρονος τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς Θεοδώρας.

— **Ἀκμήν = ἀκόμη.** Ἐν τῶν ἀρχαιοτέρων χωρίων, ἐν ᾧ εὕρισκομεν τὸ ἀκμήν σημαίνον ἀκόμη, εὕρισκεται ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ πάπα Ζαχαρίου (741-52) ἑλληνικῇ μεταφράσει τῶν βίων Ἰταλῶν ἀγίων ἀνδρῶν τῶν γεγραμμένων ὑπὸ τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ μεγάλου τοῦ ἐπονομαζομένου Διαλόγου (590-604). Ἔχει δὲ ὧδε θεώμενος τὸν λιμένα ὅθεν ἐξῆλθον ἀναστενάξω' ὅπερ μοι καὶ ἔστιν ἀκμήν βαρύτερον κατὰ μετάφρασιν τοῦ λατινικοῦ πρωτοτύπου *quodque adhuc gravius est. Ἴδε Migne Patrologia latina Τόμ. ΟΖ' σ. 154 Β.*

— **Ἐμμανουήλ Ἐσκαμματισμένος.** Εἰς τοὺς Ἐσκαμματισμένους Ἰωάννην καὶ ἀνάνομον (Νέου Ἑλληνομνήμονος Τόμ. ΙΑ' σ. 182 κ. ἐ.) καὶ Λέοντα (Αὐτόθι σ. 494) προσθετός καὶ ὁ Ἐμμανουήλ *Scamatismenos*, δεστικ μετὰ τοῦ Ἐμμανουήλ Ἰάγαρη παρέστη τῇ 27 Ἰανουα-

ρίου 1424 ὡς μάρτυς εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Η' Παλαιολόγου δήλωσιν περὶ τῆς παρὰ τοῦ δόγη τῆς Βενετίας καὶ τοῦ κοινου αὐτῆς λήψεως θαναίτου χιλίων πεντακοσίων δουκάντων, ὧν ὁ αὐτοκράτωρ ἐκεῖνος ὑπισχνεῖται εἰς τὸν δουκτικὸν νοτάριον Ἰωακείμ Τρεβιζανὸν τὴν ἐπιστροφὴν εἰς πρώτην ζήτησιν. "Ἐγείνε δ' ἡ πράξις αὕτη ἐν Βενετία, in monasterio Sancti Georgii Majoris, in camera residentie et habitationis infrascripti illustrissimi domini imperatoris." Ἴδε Commemoriali IX, 136 ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Βενετίας (*Predelli I libri Commemoriali della Republica di Venezia, Regesti. Ἐν Βενετία. 1896. Τόμ. Δ' σ. 52. Πρὸς Ν. Jorga Notes et extraits pour servir à l'histoire des Croisades du XVe siècle. Ἐν Παρισίοις, 1899. Τόμ. Α' σ. 354*). Σημειωτέον, ὅτι ὁ τε Ἐσκαμματισμένος καὶ ὁ Ἰάγαρις δηλοῦνται ὡς πολῖται Κωνσταντινουπόλεως, καὶ κατὰ τὰυτα πιθανῶς εἶχον παρακολουθήσει τὸν Ἰωάννην Παλαιολόγον κατὰ τὴν εἰς τὴν Ἑσπερίαν ἀποδημίαν αὐτοῦ.

— *Ταραχὴ ἀνύπαρκτος πόλις Πελοποννήσου.* Παρὰ τῷ *Bandini* (*Catalogus codicum manuscriptorum bibliothecae Mediceae Laurentianae. Ἐν Φλωρεντία 1763, Τόμ. Α' σ. 357*) ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ κώδικος τῆς Λαυρεντιακῆς βιβλιοθήκης *Plut. VIII cod. 15*, περιέχοντος λόγους ἐκκλησιαστικῶς ἀναγράφεται ὡς ὑπάρχον ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτοῦ σελίδι τὸ σημείωμα τόδε· *Ἡ βιβλος αὕτη συναυχμάλωτος εἶη σὺν ἐμοῦ, τοῦ παναθλίου καὶ χριστιανοῦ πόλεως Ταραχῆς ἐκ τῆς περιφανοῦς Πελοποννήσου, ἀπὸ τῆς πόλεως, οὗ περὶ τὸ λεγόμενον Λεωντάριον. Συνανήσας σὺν ταύτην εἰς τόπον τοῦ Βαρδαρίου, συρομένην δὲ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, μεγάλως θρηνήσας σὺν δάκρυσιν ἅμα ἠγόρασε ταύτην εἰς πέντε καὶ δεκάσιν ἀσπρῶν.*

Τὸ σημείωμα τοῦτο καὶ ἄλλα μὲν περιέχει τάξια γνώσεως, ἐφαίνετο δὲ γνωρίζον ἡμῖν καὶ πόλιν Ταραχὴν ὀνόματι, ἣτις ἐκ τῶν συμφραζομένων ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ εὐρισκομένη ἐν Πελοποννήσῳ. Διὰ πρὸς λύσιν τούτου τε καὶ ἄλλων ἀπόρημάτων τοῦ σημειώματος παρεκάλεσα τὸν διακεκριμένον ἐν Φλωρεντία καθηγητὴν καὶ ἐπιμελητὴν τῶν χειρογράφων τῆς Λαυρεντιακῆς βιβλιοθήκης κ. Ἐρρίκον Rostagno νὰ μοι ἀποστείλῃ ἀκριβὲς ἀντίγραφον τοῦ σημειώματος, ὅπερ, καθ' ἃ μοι ἔγραψεν, ἀπαντῶν εἰς τὸ οἰκεῖον ἐρώτημά μου, φαίνεται γεγραμμένον διὰ γραμμάτων τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος τελευταῖου ἢ καὶ τοῦ δεκάτου τετάρτου. Ἐχει δὲ τοῦτο ὡδε ἀναλυμένων τῶν βραχυγραφῶν·

Ἡ βίβλος αὕτη σὴνεχμάλωτως εἴη
 ὄην ἔμου τοῦ παν^{αλ'} (=πιθανῶς παντελεῖμον ἤτοι παντελεῖμονος) καὶ χοῖ-
 ριάνουπολεως τα.^{ζ'} (=τάχα)
 ἐκ τῆς περιφανοῦς πέλοπος νῆσου,
 ἀπὸ τῆς πόλεως οὗ πέρ το λέγόμενον λωνιάρην
 σῆναντήσας οὖν ταύτην εἰς τόπον του βάρδαρου,
 σῆρῶμενὴν δὲ ὑπο τηνὸν βουλγάρων.
 μεγάλως θρηγῆσας σῆν δάκρυσιν ἄμα,
 ἠγῶρασα ταύτην εἰς πέντε καὶ δέκα σὶν ἄσπρα.

Διὰ τῆς ὀρθῆς ἀναγνώσεως τοῦ σημειώματος τούτου ἐκλείπει ἐκ τοῦ μέσου ἡ ἀγύπαρκτος πόλις Ταραχή.

— Γαλλικὴ μετάφρασις τῆς συγγραφῆς τοῦ Γεωργιρήνη. Ὁ Μονάχειος κώδιξ Gall. (Γαλλικὸς) 751 ἐπιγράφεται Etat present des Isles de Samos, Nicaria, Patmos et du Mont Athos par Joseph Georgirene Archeuesque de Samos et traduit du Grec vulgaire par Antoine Galand. Ὁ Γεωργιρήνης ἦτο Μήλιος, ἀρχιερατεύσας ἐν Σάμῳ ἐπὶ πενταετίαν ἀπὸ τῆς 7 Ὀκτωβρίου 1666. Συνεγράφη δὲ ὑπ' αὐτοῦ ἐν δημόδει ἐλληνικῇ ἢ «Περιγραφή τῆς παρούσης καταστάσεως τῆς Σάμου, Ἰκαρίας καὶ Ἀθωνος», ἀλλὰ δὲν ἐξεδόθη τύποις. Ἦσαν δὲ γνωσταὶ μέχρι τοῦδε δύο μεταφράσεις τοῦ βιβλίου, ἡ ἀγγλική, ἐκδοθεῖσα ἐν Λονδίῳ τῷ 1678, καθ' ἕν χρόνον ὁ συγγραφεὺς διέτριβεν ἐν ταύτῃ τῇ πόλει, καὶ ἡ γερμανικὴ, ἐκτυπωθεῖσα τῷ 1689 ἐν Δρέσδῃ. Καὶ ἡ μὲν ἀγγλικὴ ἐπιγράφεται A Description of the present State of Samos, Nicaria, Patmos, and Mount Athos. By Joseph Georgirenes, Archi-Bishop of Samos, now living in London. Translated by one that knew the Author in Constantinople. Τῆς δὲ γερμανικῆς μεταφράσεως ἡ ἐπιγραφή ἔχει ὡδε Beschreibung des gegenwärtigen Zustandes der Inseln Samos, Nicaria, und Patmos, wie auch des Berges Athos, in griechischer Sprache beschrieben von Joseph Georgirenes, Ertzbischoff in Samos, anitzo in London wohnend, übersetzt durch einen so mit dem Autore in London gar wohl bekannt gewesen. Ἴδε Κ. Σάθα Νεοἰλληνικὴ φιλολογία. Ἐν Ἀθήναις, 1868 σ. 345.— Ἀνδρονίκου Δημητρακοπούλου Προσθήκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν Νεοἰλληνικὴν φιλολογίαν Κωνσταντίνου Σάθα. Ἐν Λατινίῳ. 1871 σ. 60. Εἰς τὰς δύο ταύτας μεταφράσεις τοῦ δυστυχῶς ἐκλι-

πόντος ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου προστίθεται οὕτως ἢ μόνον ἐν χειρογράφῳ σωζομένη γαλλικῇ τῆς Βασιλικῆς βιβλιοθήκης τοῦ Μονάχου.

— **Ὁ ἱερομάρτυς Φωκάς ὡς προστατῆς τῶν ναυτιλλομένων.**
 Ὁ πρῶτον καθηγητῆς κ. Δ. Χ. Δουκᾶκης ἔγραψεν ἡμῖν τῇ 7 Σεπτεμβρίου τὰ ἐξῆς· «Ἀναγνούς τὰ ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. ΙΒ' σ. 221 κ. ἐ. γραφέντα περὶ τῶν Γραμμάτων τῆς Σύρου, εἶδον τὰ περὶ τινος ναοῦ τοῦ ἁγίου Φωκά, ὅπου οἱ ναυτιλλόμενοι ἐπέγραφον χαράγματα ἐπὶ τῇ δικαίῳσει αὐτῶν. Ἐν τῷ Μεγάλῳ Συναξαριστῇ τοῦ μακρίτου ἀδελφοῦ μου Κ. Χ. Δουκᾶκη, μεγαλοσχήμου, ἐν τῇ 22 τοῦ Σεπτεμβρίου (σ. 188), ὅτε ἐορτάζονται οἱ φέροντες τὸ ὄνομα Φωκάς, ἀναγινώσκω, ὅτι ὑπῆρχον δύο ἅγιοι μὲ τὸ ὄνομα Φωκάς, ἐκ Σινώπης καταγόμενοι, καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Τραϊανοῦ ἀκμάσαντες, ὁ μὲν εἰς ἀρχιεπίσκοπος, ὁ δ' ἕτερος ἱερομάρτυς, ὃν ἐπεκαλοῦντο οἱ ἐν θαλάσῃ κινδυνεύοντες· «πολλὰ δὲ θαύματα καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του ἔκαμεν ὁ τριεὶς ὁλοῦς τόσον εἰς τοὺς ἐν θαλάσῃ κινδυνεύοντας, συμπλέων μὲ αὐτοὺς καὶ διασώζων εἰς τοὺς λιμένας τὰ πλοῖά των, ὅσον καὶ εἰς τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτὸν καθ' ὁσονδήποτε τρόπον, ταχὺς καὶ θερμὸς βοηθὸς εἰς τούτους γενόμενος». Καὶ τὸ μὲν μαρτύριον τοῦ ἁγίου συνέγραψεν ἑλληνιστὶ Ἀστέριος ὁ Ἀμκσιίας, ὑπάρχει δὲ καὶ ἀκολουθία τῶν ἁγίων ἐκδοθεῖσα τῷ 1878 ὑπὸ τοῦ ἀρχιμηνδρίτου Κυρίλλου Βοΐνη. Κατὰ τὰνωτέρω εἰκάζω, ὅτι ὁ ἐν Σύρῳ ναὸς, εἰς ὃν ἀναφέρονται τὰ ἐπιγραφικὰ χαράγματα, ἦτο τοῦ ἱερομάρτυρος Φωκά·».

Εἰς τὰνωτέρω παρατηροῦμεν, ὅτι ἀκριβέστερον τοῦ μὲν ἀρχιερέως Φωκά ἔχομεν ἀνώνυμον μαρτύριον ἐκδεδομένον ἐν τοῖς Acta sanctorum Ἰουλίου Τόμ. Γ' σ. 639 κ. ἐ. καὶ ἐγκώμιον ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου (*Migne Patrologia graeca* Τόμ. Ν' σ. 699 κ. ἐ.), τοῦ δ' ἐγκωμίου τοῦ Ἀστερίου εἰς τὸν ἱερομάρτυρα Φωκᾶν ἔχομεν δύο διασκευὰς μετὰ δύο χωριστῶν προλόγων. (Acta Sanctorum Σεπτεμβρίου Τόμ. Σ' σ. 294 κ. ἐ. Patrologia graeca Τόμ. Μ' σ. 300). Ἴδε Bibliotheca hagiographica graeca. Ἐν Βρυξέλλαις. Societé des Bollandistes. 1909 σ. 214 κ. ἐ.

— **Ὁ Γεώργιος Κλόντζας καὶ ἡ συγγραφή τοῦ Παύλου Ἰοβίου.** Ὁ ἐν Βερολίῳ καθηγητῆς τῆς νέας ἑλληνικῆς ἐν τῷ Σεμιναρίῳ τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν κ. Ἰωάννης Καλιτσουνάκης ἐπέστειλεν ἡμῖν τῇ 19 Ἰουλίου τὰ ἐξῆς·

«Ἀνέγνωσα μετὰ πολλοῦ διαφέροντος τὴν ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνή-

μονι 12 (1915) 41-52 πραγματείαν «Ὁ Μαρκιανὸς κώδιξ τοῦ Κρη-
 τὸς Γεωργίου Κλοντζα», ἐλπίζω δὲ νὰ δυνηθῶ ποτε νὰ ἴδω ἐν Βενε-
 τία τὸν κώδικα τοῦτον τὸν τόσον ἀξιόλογον διὰ τὸ κείμενόν του καὶ
 τὰς ὠραίας εἰκόνας. Ἡ ἀναφερομένη εἰκὼν τῶν Χανίων (φ. 137^α)
 καὶ μέρους αὐτῶν (φ. 144^α) ὡς καὶ ἡ τοῦ φρουρίου τῆς Ζακύνθου (φ.
 138^β) θὰ ἦτο καλὸν εἶναι καὶ τώρα ἀκόμη ἐδημοσιεύοντο εἰς τὸν Νέον
 Ἑλληνομνήμονα, ἀφοῦ δὲν συμπεριελήφθησαν εἰς τὰς δημοσιευθε-
 σαις. Ἄλλ' ἀφοῦ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἴδω ἐνταῦθα τὸν κώδικα, ἐζή-
 τησα τοῦλάχιστον καὶ εὑρον τὸ ἐν σελ. 44 ἀναφερόμενον βιβλίον τοῦ
 Παύλου Ἰοβίου : *Comentario delle cose de Turchi*. Τὸ βιβλίον
 τοῦτο ἔχει ἡ ἐνταῦθα Βασιλικὴ βιβλιοθήκη (*Vi.* 240), ὃ δὲ ἀκρι-
 βῆς τοῦ τίτλου εἶναι «*Comentario de le cose de Turchi. di*
Pavlo Iovio, vescovo di Nocera, à Carlo quinto imperatore
augusto». Εἰς δὲ τὴν δευτέραν σελίδα τοῦ τέλους φέρεται : *Stam-*
pata in Roma per Antonio Blado d' Asola in Campo de Fiori.
Nel. M. D. XXXVII.—Σελιδῶσιν δὲν ἔχει τὸ βιβλίον, ὡς εἶναι
 εὐνόητον διὰ τὰ τότε τυπωθέντα, ἡ δὲ Βασιλικὴ Βιβλιοθήκη ἔχει
 ἀριθμήσει αὐτὸ εἰς 42 φύλλα. Μέγεθος τοῦ σχήματος τοῦ βιβλίου
 21 1/2 × 14 ἐκ. Ἐν τῷ φύλλῳ 3^α ἀναφέρει τινόντι ὁ Ἰόβιος, ὡς εἰ-
 κάσατε, ὅτι «*La nation' de' Turchi senza dubbio alcuno ha*
l' origine sua da Scyti, à desso chiamati Tartari, gli quali ha-
bitano le solitudini sopra il mar' Caspio circa la fiumara de
la uolga, il che si comprende per li costumi et uolti loro e' per
l' uso de le saete, et modo de guerreggiar' et per il superbo
parlar' simil' al Tartaresco, Sonno più di seicento Anni che
questi Turchi passorno in Asia minore, qual' dicemo Natolia,
oue si fermorno et predendo et guerreggiando pian' piano
acquistorno molti luoghi forti, di sorte che metteuano gran
terrore à quelli popoli poco essercitati nè l' arme».

Χάριν περιεργείας ἀναγράφω καὶ τὰ κεφάλαια τοῦ παλαιστάτου
 τούτου βιβλίου. Ἡ ἀπέρωσις à Carlo quinto φύλλον 1^α, Orcanna
 (3^β), Amurathe. I (4^β), Baiazeto. I (4^β), Calepino (7^α), Maho-
 metto (7^β), Amurathe. II (8^α), Mahometto II (9^β), Baiazetto. II
 (13^α), Selim (20^α), Solimano (29^β), τέλος (41^β).

—Καὶ ἄλλοι δικέφαλοι δεσφί. Εἰς τὰ περὶ δικεφάλων ἀστῶν
 γραφέντα μέχρι τοῦδε ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι (Τόμ. 5' σ. 433.

κ. ε. Ζ' σ. 338 κ. ε. Η' σ. 235. Θ' σ. 472. ΙΒ' σ. 241 κ. ε.) προστεθή-
τωσαν καὶ τὰ ἐξῆς·

Ἐν τῷ Μαρκιανῷ κώδικι Class. VII cod. III, ἄλλως φέροντι ἀριθμὸν 445, γεγραμμένῳ τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα, ὅστις περιέχει τοὺς συνήθως εἰς Λέοντα τὸν σοφὸν ἀποδιδομένους χρησμοὺς καὶ εἶνε κεκοσμημένος δι' εἰκόνων γεγραμμένων διὰ μέλανος, ἐν φ. 4^β ὑπάρχει εἰκὼν ἀλώπεκος, ἐφ' ἧς τρεῖς σημαῖαι, ὧν μία μὲν μετὰ δικεφάλου ἀετοῦ, ἡ δευτέρα μετὰ παπικῆς τιάρας καὶ ἡ τρίτη φέρουσα τὸν ἅγιον Μάρκον.

Ὁ κ. Ἰάκωβος Δραγάτσης ἐπέστειλεν ἡμῖν τῇ 24 Αὐγούστου τὰ ἐξῆς· «Ἐπαγγελθὼν πρό τινων ἡμερῶν ἐκ Σίφνου, σᾶς σημειῶνω ἐν προσθήκῃ εἰς τὰ περὶ δικεφάλων ἀετῶν, τὰ γραφέντα ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμωνος, καὶ ἓνα τῶν πολλῶν τύπων, οὗς εἶδον ἐν τῇ νήσῳ, περὶ ἄλλας μελέτας καὶ ἐρεύνας ἀσχολούμενος. Πλήν δηλαδὴ τῶν συνήθων σχημάτων ὑπάρχει ἐν τῷ ναῷ τῆς Σωτηρίας, ἧτοι τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος, ἐν Ἀπολλωνίᾳ τῆς Σίφνου, ἐντὸς τοῦ ναοῦ καὶ εἰς τὸν συνήθη τόπον, ὁ δικεφάλος μὲ ἀρχιερατικὴν μίτραν μετὰ τῶν κεφαλῶν ἢ μᾶλλον τῶν λαιμῶν καὶ μὲ τὸ ἰδιάζον, ὅτι ἀπὸ τῆς σφαίρας τῆς συνήθως ἐξηρητημένης ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς ἔχει ἀνακρεμαμένην κλειδα, καθ' ἣ κατωτέρω ἐν τῷ σχήματι ὑπ' ἀριθ. 1. Τὸ ἔλον εἶνε πολὺ ἀποτετριμμένον ὑπὸ τῶν ποδῶν, ἀπεσβεσμένη δὲ εἶνε καὶ ἡ χρονολογία. Τῶν εἰκόνων αἱ χρονολογίαι φθάνουσι μέχρι τοῦ 1736. Ἐν δὲ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, κειμένη μετὰ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς παλαιᾶς καὶ πεφημισμένης σχολῆς τῆς πατρῆου μου νήσου Σίφνου, ὑπάρχει ἄλλος πάλιν τύπος δικεφάλου ἀετοῦ. Φέρει μετὰ τῶν λαιμῶν βασιλικὸν στέμμα ὡς καὶ δύο μικρὰ ὁμοία ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς. Εἰς τοὺς πόδας οὐδὲν κρατεῖ ὁ ἀετός. Ἐπὶ τοῦ στήθους ἐντὸς μεγάλης ὄψεως ἐντόμῃς εὐρηταὶ τετράγωνον, ἐν ᾧ βιβλίον ἀνοικτόν. Ἄνωθεν τοῦ τετραγώνου περιθωρίου καὶ εἰς τὸ μέσον ἀκριδῶς τὸ γράμμα Τ, κάτωθεν δὲ Φ. Παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἀετοῦ τὸ ἔτος 1762.

«Πρὸς τούτοις εἶδον καὶ εἰκόνα τῆς προσκυνήσεως τῶν Μάγων, γεγραμμένην διὰ χειρὸς Ἡσαΐου ἀρχιερέως, πολὺ δὲ καλὴν, ὡς καὶ εἰκόνα παλαιὰν ἀπὸ ἐξωκκλήσιόν τι, φέρουσαν παραδόξως ἐπιγραφὴν ἰταλικὴν SS. Cosma e Damiano. Σημειωτέον, ὅτι λατινικὴ ἐκκλησία ἐν Σίφνῳ μόνον ἐν τῷ Κάστρῳ ὑπῆρχεν, ἡ τοῦ S. Antonio, ἧς καὶ αὐτὴ ἡ θύρα εἶνε ἐκτισμένη τῶρα, διότι τοῦ δυτικοῦ δόγματος οὐδεὶς σήμερον ὑπάρχει ἐν Σίφνῳ, καὶ ἄλλη ἐν θέσει Παλαιᾷ Πευ-

λάτῃ, ἣν κατεστράφη. Ἡ περὶ ἧς πρόκειται εἰκὼν εἶνε προφανῶς φραγκικὴ, διαικοσμηθεῖσα πρὸ μακροτάτου ἀργύρου τὰ περὶ τὰς κεφαλὰς καὶ τοὺς σταυροὺς, οὓς φέρουσιν οἱ παριστανόμενοι ἄγιοι.

«Μεταβὰς δ' εἶτα καὶ εἰς τὴν Τήνον καὶ περιερχόμενος τὴν πόλιν, εἶδον ἀνωθεν τῆς πόλεως τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν ἀνάγλυφον δικεφάλου ἀετοῦ, φέροντος μεταξὺ τῶν κεφαλῶν στέμμα καὶ δύο μικρὰ τοιαῦτα ὑπὲρ αὐτάς. Ἀνωθεν κατέρχεται πρὸς αὐτόν, ὑπὸ πολλῶν ἀκτίων περιβαλλόμενον, τὸ Ἅγιον πνεῦμα ἐν εἶδει περιστραῖς. Εἰς τὸν δεξιὸν ποδᾶ κρατεῖ ὁ αἰτὸς βράβδον ἀρχιερατικὴν, εἰς δὲ τὸν ἀριστερόν τὴν σφαῖραν διηρημένην, φέρουσιν σταυρὸν ἄνω. Ἀπὸ τῶν δακτύλων τοῦ ποδὸς τούτου ἐξαρτῶνται ἀντι μίθς δύο κλειδες. Ἴδε κατωτέρω ἐν τῷ σχήματι τὸν ἀρ. 2. Ἐπὶ τοῦ στήθεος ἐν κύκλῳ ἐν τετραγώνῳ ὑπάρχει ἀνάγλυφος κεφαλῆ ἀντωπὸς, κακότεχνος. Χρονολογίαν φέρει τὸ ἔτος 1759. Ὁμοίως ἐγγύς τῆς Ἀπάνω Βρύσης, ἐπὶ τῆς προσόψεως τῆς εἰκίας τοῦ Ἰακώβου Παρασκευᾶ, ἐπὶ φαειοῦ λίθου, εὗρηται ἐλαφρῶς ἐγκεχαραγμένος δικεφάλος, ἀπὸ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ αὐτοῦ ποδὸς ὑπὸ τὴν σφαῖραν εἶνε ἐξηρητημένη μία κλεις, ὅπως ἐπὶ τοῦ δικεφάλου τοῦ ἐν Ἀπολλωνίᾳ τῆς Σίφνου». Ἴδε κατωτέρω ἐν τῷ σχήματι τὸν ἀρ. 3.

ἀρ. 1.

ἀρ. 2.

ἀρ. 3.

Κλειδες ἀνακημέμεναι ἀπὸ δικεφάλων ἀετῶν ἐν Σίφνῳ καὶ Τήνῳ.

Ὁ δ' ἐν Ἀλμυρῷ κ. Ν. Ι. Γιαννόπουλος ἔγραψεν ἡμῖν τῇ 8 Αὐγούστου τὰ ἐπόμενα:

«Ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος Τόμ. ΙΒ' σ. 241 κ. ε. εἶδον, ὅτι γράφετε πάλιν παρὶ δικεφάλου ἀετοῦ. Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ προσθέσω καὶ ἐγὼ τάδε. Ἐν τῇ ἡμερησίᾳ Θεσσαλίᾳ τοῦ Βώλου τῆς 31 Αὐγούστου 1913 ἀρ. 4285 καὶ τῆς 1 Σεπτεμβρίου ἀρ. 4286 ἔγραψα καὶ γὰρ διακριτὴν σχετικὴν ἐν περιλήψει τῆς ὑμετέρας μελέτης ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι, Τόμ. 5', 1909, σ. 433 κ. ε. μετὰ τινων προσθηκῶν.

«Ἐν Ἰπάτῃ εὑρον ἀνάγλυφα λίθινα μετὰ δικεφάλων ἀετῶν, ὧν ἔν ἀπεικόνισα ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ, ἔπου ποιῶμαι λόγον καὶ περὶ τῶν ἀλλῶν συνέταξα δὲ περὶ τούτων καὶ μελέτην μετ' εἰκόνων φωτογραφικῶν, ἣν ἀπέστειλα πρὸς δημοσίευσιν εἰς τὴν Ἑπετηρίδα τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ. Ἐπιπροσέτιθημι δὲ, ὅτι ἐν Θεσσαλίᾳ συχνάκις ἀπκντᾶ ἢ παράστασις δικεφάλου ἀετοῦ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ἐπὶ ἀργυρῶν γυναικείων κοσμημάτων τῶν χωρίων, ἦτοι πορπῶν ποικίλων, καὶ ἐπὶ θακτυλίων σκληρᾶς λίθου ἢ μετάλλου, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ παράστασις ἀετοῦ μονοκεφάλου. Τοιαῦτα ἔχομεν ἐν τῷ μουσεῖῳ Ἀλμυροῦ.

«Πρὸ ἡμερῶν ἦλθεν ἐντὸς οὗτος ὁ πρόεδρος τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ συμβουλίου Γούρας κ. Ν. Κραγιάννης, κομίσας τρεῖς ὀκάδας ποικίλων ἀργυρῶν κοσμημάτων, ἀφιερωμάτων τοῦ ναοῦ, ἵνα δώσῃ ταῦτα χρυσοχόῳ χάριν κατασκευῆς ἀργυρᾶς λειψανοθήκης. Ἐκρινε δὲ καλὸν νὰ μοι ἐπιδέξῃ ταῦτα, ὅπως ἔκτιμήσω αὐτὰ ἀρχαιολογικῶς, ἵνα κρατηθῶσι τὰ χρήσιμα. Μεταξὺ δ' αὐτῶν εὑρον δυὸ πόρπας τῶν ἀρχῶν τοῦ 19' αἰῶνος μετὰ πραστιάσεως δικεφάλων ἀετῶν, ὧν ἀποστέλλω ὑμῖν τὰ ἀποτυπώματα, καὶ θέλω προσπαθῆσαι νὰ κρατήσω ταῦτα διὰ τὸ μουσεῖον. Ἐπίσης ἐν ταῖς ἀφιερῶμασιν ἐκ Γούρας εἶδον καὶ ἀργυροῦς θακτυλίου μετὰ μονοκεφάλων ἀετῶν καὶ ἐπιγραφῶν τῶν κατόχων».

— *Ἐμμετρον μαρτύριον τοῦ νεομάρτυρος Ἀνδρέου καὶ δημόδης Ὁμιλία.* Μεταξὺ διαφόρων ποιημάτων Ἰσαῆς ὑποθέσεως ἐν ἑξαμέτροις περιλαμβάνεται ἐν ταῖς φ. 18-22 τοῦ Κανονικίου κώδικος τῆς Βοδληιανῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ὁξωνίου 126, γεγραμμένου κατὰ διάφορα μέρη τῶν δέκατον πέμπτον, δέκατον ἕκτον καὶ δέκατον ἕβδομον αἰῶνα, «Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ μάρτυρος», εἰς ἀνομοιοτελεύτους δεκαπεντασυλλάβους στίχους, ἀξίον ἰδιαίτερας μελέτης. Τὸ Μαρτύριον τοῦτο ἀρχεῖται διὰ τῶν στίχων

Ἀνδρέας ὁ πρωτόκλητος, ὁ πρωῖτος θεοῦ κλάδος,
τῶν μαθητῶν τὸ στήριγμα, τῶν εὐσεβῶν ἡ βᾶσις
καὶ τελευτᾶ ᾧδε

δσας καὶ οἶας πέπονθεν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας
ὁ ἄριστος τρισαριστεὺς, ὁ εὐσεβῆς Ἀνδρέας
μονομαχῶν Ἀγαρηνοῖς, συμπολεμῶν τοῖς Τούρκοις.

Πρόκειται δὲ περὶ τοῦ μάρτυρος Ἀνδρέου, ὅστις ἦτο μὲν ὁμοῦ-

μενος ἐκ Χίου, ἐμαρτύρησε δ' ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Συνετάχθη δ' ἡ διήγησις αὕτη κατὰ τὴν τοῦ Τραπεζούντιου Ἰωάννου, ὡς μανθάνομεν παρ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ, λέγοντος

Ἐρῶν γὰρ ἦκω μέγιστον διήγημα καὶ ξένον,
ὅπερ ὁ Τραπεζούντιος ἔγραψεν Ἰωάννης
ἐν σιήλαις ἐγγραφίτεσθαι ἄξιον αἰωνίαις.

Ἐν φ. 69-74 τοῦ αὐτοῦ κώδικος περιλαμβάνεται Ὁμιλία ἐν δημῶδει γλώσσῃ τῇ «Κυριακῇ τετάρτῃ τῶν νηστειῶν. Διδάσκαλε ἡνεγκα τὸν υἱόν μου πρὸς σέ ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον...» Ἄρχ. Τίμιον θέαμα καὶ γλυκύτατον μοῦ φαίνεται νὰ εἶναι τὸ καλοκέρει νὰ εἶδῃ τινὰς ἕνα κάμπον γεμάτον ὄλον ἀπὸ μυροδάτα λουλούδια ἐντυμένον ἀπὸ τόσαις διαφόρων βαφαῖς χρωμάτων, καλλοπισμένον ἀπὸ τόσα διάφορα εἶδη ἀνθέων, ὁμορφισμένον ἀπὸ τόσα γλαφυρότατα ἄστρα ὅπου μὲ κάθε δίκαιον νὰ τὸν εἰπῆς μετ' ἐκείνον, ὅποιος καὶ ἂν ἦταν, παράδεισον γυμρῶν καὶ Μουσῶν καταγῶγιον. Τέλ. διατὶ εἰς τέτοιον τρόπον νηστεύοντας καὶ προσευχόμενοι θέλωμεν εὐρᾶνει ἐτοῦτον τὸν δαίμονα τῶν πειρασμῶν καὶ θέλωμεν φανῆ ἄξιοι κάμποι τῆς οὐρανίας κληρονομίας.

Ἐν τῇ Ὁμιλίᾳ ταύτῃ, γεγραμμένη τὸν δέκατον ἑβδομον αἰῶνα, γίνεται μνεία Ἑλλήνων πατέρων Βασιλείου τοῦ μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Νύσσης, Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου καὶ τοῦ Ὁριγένους ὡς καὶ λατινικῶν χωρίων τοῦ ἁγίου Βερνάρδου καὶ Ἰωάννου Καρδινάλου ἐκ τοῦ Κατόπτρου. Ἡ Ὁμιλία εἶνε ποιητικωτάτη, ὑπομιμνήσκουσα τὴν γλαφυρίαν τοῦ Φραγκίσκου Σκούφου καὶ τοῦ Ἠλία Μηνιάτη. Δὲν εἶνε δ' εὐχοκον νάποφανθῆ τι, ἂν εἶνε ἔργον πρωτότυπον λογίου συγγραφέως ἢ ἂν εὗτος μετέφρασε τυχὸν ἢ ἐμιμήθη Ἰταλόν τινα, καθ' ὃ ὁ Μηνιάτης τὸν padre Secchi.

— Καὶ ἄλλοι εἰκονογραφημένοι λογοτεχνικοὶ κώδικες. Εἰς τοὺς εἰκονογραφημένους λογοτεχνικοὺς κώδικας, περὶ ὧν ἴδε Νέου Ἑλληνομνήμονος Τόμ. ΙΑ' σ. 433 καὶ ΙΒ' σ. 119, προσθετέοι καὶ οἱ τῆς Βοδλημιανῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ὁξωνίου 283 καὶ 286, ὧν ἀτελεῖς καὶ σφαλερὰς περιγραφὰς ἴδε παρὰ τῷ Coxe (Catalogi codicum manuseriptorum Bibliothecae Bodleianae pars prima. Ἐν Ὁξωνίῳ. 1853 σ. 820 κ. ἐ.). Οὗτοι μετὰ καὶ τοῦ 282 συναπετέλουν πρὸς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν κώδικα κατὰ τὰ ποδειχθέντα ὑπ' ἐμοῦ ἐν τοῖς Romans grecs σ. CXI κ. ἐ., γραφέντα τῷ 1516. Τούτων εἰκόνας ἔχου-

σιν ὁ κώδιξ 283 ὁ περιέχων Βίον καὶ πολιτείαν τοῦ ἐν βασιλευσι γενναιοτάτου καὶ δοκιμωτάτου Ἀλεξάνδρου τοῦ τῶν Μακεδόνων βασιλέως· ἐν ταῖς ἀγράφοις μείναι φ. 120^β καὶ 121 καὶ ὁ 286 ὁ περιέχων τὴν διήγησιν περὶ τοῦ Ἀχιλλέως ἐν τῷ ἀρχήθεν ἀγράφῳ μείναντι φ. 24^β. Ὅμοίως δ' ἔχουσι εἰκόνας τὰρχήθεν ἀγραφα μείναντα φ. 20^{α-β} τοῦ κώδικος 285, περιέχοντες γνωμικὰ διάφορα ἐκ τῆς χρονικῆς ἱστορίας Κωνσταντίνου τοῦ Μανασσῆ. Ὁ κώδιξ οὗτος φαίνεται μὲν, ὅτι εἶχε ποτε συναποτελέσει μέρος τοῦ ἐνιαίου κώδικος, ἀλλ' εἶνε ὅμως μεταγενέστερος τῶν ἄλλων, ὡς ἀποδεικνύει τὸ διάφορον χειροθέσιον καὶ ὁ διάφορος χάρτης, ὅστις ἔχει ὑδαρὲς σημεῖον κλειδῶν διασταυρουμένων, ὅπερ δὲν ἔχει ὁ χάρτης τῶν λοιπῶν περὶ ὧν ὁ λόγος κωδίκων. Ἐν φ. 196 τοῦ κώδικος τούτου εὐρίσκομεν τὸ σημεῖωμα ρους 1682 νοεμβρίου 21, ἀλλὰ τοῦτο δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ βιβλιογράφου, ἀλλ' ἐκ τινος μεταγενεστέρου ἀναγνώστου, οὐδὲ πρέπει, ἐξ αὐτοῦ ἀπαιτῶμενοι, νὰ καταδιβάσωμεν τὸν κώδικα εἰς τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος, ἐν ᾧ ἐγράφη καὶ αὐτὸς τὸν δεκάτον ἕκτον, ὡς οἱ λοιποὶ, μεθ' ὧν ἤτό ποτε συνδεδεμένος, ἀλλὰ κατὰ χρόνον νεώτερον τοῦ 1516.

Κενὸν χῶρον δι' εἰκόνας μὴ γραφαίσας. ἔχει καὶ ὁ κώδιξ Ἐσκουριάου Ψ-IV-22 ὁ περιέχων τὴν ἔμμετρον δημῶδη μυθιστορίαν Λυεῖστρου καὶ Ῥοδάμνης. Ἴδε *K. Wünsch* ἐν τῇ *Byzantinische Zeitschrift* Τόμ. 5' (1892) σ. 160, 161. Εὐλόγως δ' ἐξέφρασεν ὁ *Wünsch* ἐν σ. 162 τὴν εἰκασίαν, ὅτι ὁ κώδιξ οὗτος εἶνε ἀπόγραφον τοῦ χειρογράφου ἐκείνου, ὅπερ ὁ Μαρτῖνος Κρούσιος ἐν τῇ *Turcograecia* σ. 489 περιέγραφεν ὡς *fragmentum mutilum*, τὸ ὅποιον, ὡς λέγει, *vetustum esse libellum . . . colligo non modo ex chartarum carie et attritu, sed etiam ex iconibus.*

— **Παρόραμα.** Ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 1 βασιλικῷ ὀρισμῷ περὶ τῆς μονῆς Ξηροχωράφου ἢ Ἰσραῆς (Νέου Ἑλληνομνήμονος Τόμ. ΙΑ' σ. 402, 18-19) ἀντὶ κατέχονται γράφει κατέχοντας.